

OPONENTSKÝ POSUDEK

Řešitel: **Martin Mikula**

Název bakalářské práce: **Zkušenost stigmatizace u lidí s afektivní poruchou**

Bakalářská práce zaměřuje svou pozornost na problematiku stigmatizace osob s poruchami afektivity. Pro jednu jde o práci s jasným nasměrováním, kdy autor využívá pojmu stigma, ve variantě sociálního nátlaku i zvnitřnění tohoto tlaku, k prozkoumání zkušenosti čtyř osob s touto diagnózou. Student si v rámci výzkumného designu zvolil rozklíčovat stigmatizaci za pomoci sledu témat, která plánoval nalézt v rámci polostrukturovaných rozhovorů. K tomuto účelu zvolil kvalitativní metodologii a přístup interpretativní fenomenologické analýzy. Základní nasměrování studie tedy bylo explorační, vedené snahou o hlubší obsahový popis, jenž by vykrytalizoval z reakce autora na současný stav poznatků a jeho osobní motivaci. Student ve výsledku předkládá výčet podstatných tematických překryvů výpovědí jeho informantů: svěřování se s diagnózou a symptomy, zkušenost okolí s duševním onemocněním, stigmatizační výroky a chování, komplikace v partnerských vztazích, komplikace v zaměstnání, předávání své zkušenosti ostatním. Tyto závěry bakalářské práce nejsou dále uváděny do vzájemných vztahů nebo do formy určitých procesuálních modelů stigmatizace a sebestigmatizace, přesto jde o hodnotná zjištění s aplikačním potenciálem. V diskusní části jsou výsledky vhodně propojeny s dříve představenou teorií a následně uzavírány autorem vnímaným splněním výzkumné otázky. Cíle více porozumět zkušenosti (sebe)stigmatizace u osob s afektivní poruchou se podařilo dosáhnout, s čímž lze i z role posuzovatele textu víceméně souhlasit.

Silné stránky práce

Bakalářskou práci hodnotím celkově pozitivně. Klady zřetelně převažují nad zaklopýtáními v interpretační části, analýze dat, formátu nebo trochu výraznějším prosakováním autorovy osobní angažovanosti, která fenomén stigmatizace trochu zjednodušila. K poslednímu bodu bych ale rád rovnou uvedl, že jde možná o mou názorovou odlišnost od autora, která různí mé čtení výroků informantů od jeho.

Prvořadě bych ocenil studentovo srozumitelné vymezení zaměření práce již od svého počátku. Téma je kontextuálně zřetelně vysvětleno v kapitole Teoretická východiska (s. 8-19), kde autor předvádí svou orientovanost a motivaci. Student zde pracuje s okolo 50 zdroji ze zahraničí i domácího prostředí, kdy je ale v rešeršní práci schopen jisté abstrakce a efektivního využívání informací. Další segmenty výzkumné zprávy jsou stejně rozsahově a obsahově adekvátní, s čímž mají studenti na bakalářském stupni velmi časté problémy.

Metodologická část je relativně náležitě zpracovaná, ale příště bych neváhal se zařazením kapitoly specifikující proces výběru informantů. Kritérium výběru na základě homogenity je pěkné (a opakovaně se podivuji, že IPA jej někde asi proklamuje, protože kvalitativní výzkum je principiálně o heterogenitě a diverzitě), ale pro dotvoření si představy o motivaci informantů pro výzkum je potřeba více rozvést, jakou funkci a dopad mělo verbování na základě zkušenosti s alespoň jednou destigmatizační aktivitou (s. 22). Když však ponechám stranou drobné záležitosti vznikající vlivem nezkušenosti, zpracování celé metodologické části na mě působilo

dojem, že student povaze IPA rozumí a zdůrazňuje právě tu „fenomenologickou“ část zkratky, která je pro daný proud centrální. Ve vztahu k předmětu výzkumu se jednalo o dobrou volbu. Dále chápu jako nosné a fandím odvaze studenta, že na s. 25 zmínil svou zkušenost s periodickou depresivní poruchou a svou angažovanost v hnutích ohledně destigmatizace duševních poruch. Toto mění celý výklad práce a umožnilo mi to jako čtenáři si odvodit, proč jsou asi jeho interpretace odlišné od mých. Jde také o odvážný krok, hodný zvážení, se věnovat takto osobně i obecně citlivé záležitosti.

Analýzu dat provedl student přehledně, někdy se dokonce věnoval i formální analýze průběhu rozhovoru (např. jistota informanta, způsob podání vyprávění). Příběhy jednotlivých osob s diagnostikovanou afektivní poruchou jsou v dostatečné míře detailu prezentovány. Z úryvků jsem nabyl přesvědčení, že účastníci rozhovoru jednali s výzkumníkem otevřeně a povedlo se získat kvalitní data. Vybraná témata dávají smysl a při popisu společných kategorií student srovnává mezi případy, čímž i kategorie opět kotví. Z výsledků mě zaujala hlavně autorem líčená sebestigmatizace, ačkoliv jde možná o zavádějící závěr. Dále bych zmínil častý výskyt dalších osob s psychickými problémy v rodině informantů a popis vlivu na vnímání vlastní duševní poruchy, což otevírá četné otázky ohledně atribuce příčin (např. genová zátěž nebo jednotlivými členy narušené klima rodiny).

Po formální stránce je práce podána dle očekávaných standardů, psána srozumitelně a čtivě.

Slabiny práce

Začal bych od úskalí, které se line celou prací a projevuje hlavně v interpretaci. Výzkum je evidentně motivován autorovou snahou vylíčit negativa stigmatizace afektivních poruch. Výzkumná otázka je však formulována spíše obecně ve smyslu hodnotově neutrálního popisu. Pokud se snažíme o vědeckou deskripci, je potřeba jev uchopit plasticky, přestože v rámci kvalitativního výzkumu přiznáváme osobní specifika výzkumníka. Student v této práci spíše vychází z perspektivy člena skupiny. Stigmatizaci by však bylo také vhodné představit z perspektivy intaktní populace, protože i předsudky se řídí určitou logikou, která je převážně chybná, ale obsahuje i část velmi pravděpodobnou. To by zároveň autorovi umožnilo mít více realistický pohled na téma a flexibilněji dávat dohromady perspektivu společnosti a stigmatizované skupiny. Příkladem může být manický pól poruchy, který, alespoň pokud jsem poslouchal kolegy klinické psychology pozorně, se může manifestovat společensky i osobně nebezpečným chováním. Depresivita jedince se samo sebou projevuje zátěží na blízké osoby. Nepřijetí nervózně se jevící osoby na pozici, která je založena na odolnosti vůči stresu, není příkladem diskriminace. Je také docela srozumitelné, že na první schůzce s partnerem nechcete zmiňovat svou afektivní poruchu a nemusí se jednat o znak sebestigmatizace, ale jen o běžný proces získávání důvěry. Problém práce je, že autor bere předsudky čistě jako lživé, čímž některým informantům trochu moc přitakává na jejich osobní výklad a u části drobně zkresluje jimi řečené (pochopení tohoto jádra předsudku nemusí být zvnitřnění předsudku, ale pochopení obav společnosti, proč tyto předsudky tvoří – vyrovnání se). Zmíněným chci říct, že práce mohla obsahovat patřičnou kapitolu teoretické části, kde by byla tato opačná optika vylíčena, ve výzkumné otázce mohlo být jasně určeno, že autor se snaží pochopit určitou část stigmatizace, a hlavně je potřebné hledat i jiné motivy pro postoje informantů, než je stigmatizace.

Navázal bych dále tím, že svým zaměřením na jedno téma se student snažil přespříliš vykládat postoje informantů za pomoci konceptu sebestigmatizace. Nedomnívám se, že sociální vliv vždy signifikantně vstupuje do každého mentálního procesu. Nemusíme vždy zklamat společnost a může nám být i v určité situaci docela lhostejná. Můžeme se však zklamat sami v sobě, což mi zcela nezapadá do schématu sociálně konstruovaných představ označování, přestože v jádru není snadné nějaký předchozí vliv kultury od jevu odloučit.

Dosavadní kritiku lze brát jako tipy do budoucna pro studenta, náměty na diskusi a příklady alternativního čtení obsahu práce. Práce rozhodně není unipolární ve svém stanovisku, interpretace převážně sedí.

Nyní jen ve zkratce k dalším drobnostem:

- Úvod by bylo vhodné zakončit trochu podrobnějším provedením strukturou práce, než je jeden odstavec.
- Po gramatické stránce text obsahuje opakované chyby v interpunkci, ale nejde o chyby triviální. V textu se také objevují vynechaná slova. Nic zcela zásadního.
- Odkaz normy APA v případě dvou autorů je (Autor & Autor, rok vydání). Student vkládá před & chybně čárku.
- Stylisticky není pro moderní akademické psaní tolik vhodné používat plurál, pokud student nezpracovával výzkum v rámci týmu či nenastoluje obecnější diskusi s publikem čtenářů. Pro kvalitativní výzkum vhodnější volit první osobu či trpný rod.
- Kvalitativní výzkum není zpočátku metodologické části třeba tolik představovat. Kvantitativní studie to také nedělají. Podstatné je hlavně zdůvodnění užití daného paradigmatu.
- Do podkapitoly o způsobu analýzy dat je potřeba vkládat konkrétní informace, uvést konkrétní příklad (např. okódovaný a okomentovaný výňatek dat).
- Je škoda, že do Diskuse autor nepřiložil limitace výzkumu a pasáž o praktických implikacích pro osoby s afektivní poruchou, ale i pro intaktní populaci.
- Práce by dosáhla ještě větší hodnoty, kdyby student vysvětlil vztah mezi společnými kategoriemi či vytvořil podkategorie.

Kontrola plagiátorství

Z výsledků kontroly plyne, že práce nejeví známky plagiátu.

Dotazy k obhajobě

- 1) Mohl by se autor pokusit o rozvedení určitého opodstatněného kognitivního jádra předsudků, na které upozorňovali či je replikovali účastníci jeho výzkumu?
- 2) Mohl by se autor rovněž nějak vypořádat s námitkou ohledně nadměrného zapojení pojmu stigmatizace do interpretace?
- 3) Obecně jsem ve výzkumu zaznamenal různé náznaky nepříjemných situací, ale docela efektivní snahu informantů se těmto problematickým momentům vyhýbat a selektivně se svěřovat osobám hodným důvěry. Vidí autor nějakou specifickou odlišnost afektivních poruch od jiných znaků (např. duševních poruch, rasové či etnické příslušnosti), které mohou spouštět společensky negativní odezvu?

Závěr

Bakalářskou práci považuji za zdařilou a s radostí ji **doporučuji k obhajobě**. Drobné nedostatky jsou zcela adekvátní výzkumným zprávám tohoto stupně, z práce převažuje kladný odborný dojem.

V Praze dne 11. 5. 2021

Mgr. Ondřej Hrabec, Ph.D.